

naroda za slobodu i sudjelovanje Jugoslavena u njoj. Prilozi koji nisu izrazito memoarskog značaja, po nizu zaključaka i iznesenih činjenica, bez obzira na kvalitetu pojedinih radova, također su doprinos povijesnoj literaturi s tematikom iz djelovanja Komunističke partije Jugoslavije u razdoblju između dva svjetska rata i literaturi o španskom građanskom ratu.*

Bosiljka Janjatović

IZDANJA INSTITUTA ZA HISTORIJU RADNIČKOG POKRETA DALMACIJE

Institut za historiju radničkog pokreta Dalmacije u Splitu, koji je osnovan u travnju 1968. god., ubrzo je počeo razvijati vlastitu izdavačku djelatnost.¹ U skladu sa svojim programom rada, Institut je 1970. pokrenuo »Zbornik«, kao povremenu periodičnu publikaciju u kojoj treba da se objavljuju prilozi povijesti radničkog pokreta, Komunističke partije, NOB-a i revolucije na području Dalmacije. To su poglavito prilozi vanjskih suradnika, kojih je Institut okupio znatan broj, nastojeći prvenstveno kao organizator i izdavač da što uspješnije razvije istraživanje. Osim »Zbornika«, Institut je pokrenuo izdavanje i pojedinih zasebnih edicija. To su poglavito tekstovi koji obrađuju spomenutu problematiku u pojedinim lokalitetima Dalmacije. Ti napisi iz pera sudionika događaja — uz uredničko-redakcijsku pomoć Instituta — dobivaju izgled popularno-znanstvenih priloga, a predviđeno je i izdavanje monografija koje bi pisali znanstveni radnici povjesničari, također vanjski suradnici Instituta. Institut je također u svom programu daljnje djelatnosti predvidio izdavanje edicija građe, u čijem priređivanju prvenstveno sudjeluju unutrašnji suradnici.

Dosad je Institut objavio tri edicije, koje su po sadržaju vrijedan prinos povijesti radničkog i komunističkog pokreta, te NOB-a na području Dalmacije, pa je ovom prilikom potrebno upozoriti na njih.

1. »Zbornik Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije«, br. 1. 1970, sadrži četrnaest raznovrsnih priloga, koji se mogu podijeliti u dvije osnovne skupine: znanstvenoistraživačke radove i priloge memoarskog značaja. Na razdoblje do god. 1918. odnose se prilozi D. Foretića, Radnički pokret u Dalmaciji od 1870. do kongresa ujedinjenja 1919. (23—70) i V. Omašića, Pobuna u Kaštel-Lukšiću 1897. godine protiv feudalnih povlastica obitelji Micheli-Vitturi (71—82). O temama iz razdoblja između dva rata pišu: D. Gizdić, O razvoju dalmatinske cementne industrije i o klasnoj borbi u njoj do početka narodnooslobodilačke borbe (147—262) i I. Jelić, Komunistička partija Hrvatske u općinskim izborima 1940. na području Dalmacije (95—112), a sjećanja donose: F. Klopčič, Sjećanja na radnički Split 1925. godine (83—93); B. Leontić, Put u Španiju (113—145); I. Amulić, Sjećanja na djelatnost radničkog pokreta i Partije u Dalmaciji od 1937—1940. godine (263—311). Na razdoblje NOB-a u Dalmaciji odnose se ovi prilozi: M. Ujdurović, Biokovski bataljon »Jozo Jurčević« (313—337); N. Kujundžić, Mehanička radionica na Biokovu (339—355); A.

* Upućujemo na osvrt *A. Ivanovića* u *Vojnoistorijskom glasniku*, 1/1972, 188—192.

¹ O djelatnosti Instituta usp. prikaz u *ČSP*, 1/1970, 259—261.

Palavršić, Kulturno-prosvjetni rad u jugoslavenskom zbjegu u Egiptu (357—379); J. Pleho, Kako je pelješačka partizanska četa »Nikola Bojanović« zauzela Orebić (381—388); V. Uranija, Nekoliko pitanja o narodnooslobodilačkim odborima na zadarskom području (389—412); T. Erak, Koncentracioni logor na otoku Zlarinu (413—423). Izvan okvira problematike navedenih priloga u »Zborniku« objavljen je članak A. Dujića, Povijesno značenje Lenjinova djela (11—21).

2. *Josip Stanić Griša*, Na izvorima povijesti omiške, poljičke i krajiške općine 1911—1941, 1972, str. 304. Ta knjiga poglavito sadrži različitu građu iz povijesti omiške, poljičke i krajiške općine u razdoblju od 1911, kada su općine osnovane, pa do sloma Kraljevine Jugoslavije, 1941. godine, ali ni prva ni posljednja godina nizu uzete kao »stroga granica«. Autor je uspio da — poglavito na osnovi istraživanja građanskog i radničkog novinstva, te donekle arhivske građe, u arhivima Splita, Zagreba i Beograda, i na osnovi memoarske građe — obuhvati brojna zbivanja na području tih općina, koja su »bila vrlo bogata i po mnogo čemu vrlo zanimljiva« a dosad im je poklanjana neznatna pažnja. U tom sklopu posebno mjesto zauzima dokumentacija o radničkom pokretu, KPJ i SKOJ-u, koja ukazuje na njihovu vidljivu snagu i politički utjecaj u tome području. Kraćim vlastitim komentarima, opisima i iznošenjem brojnih dokumenata, u fragmentima ili u cijelosti, autor je prvenstveno težio »što potpunije i opširnije prezentirati podatke« koje je prikupio, s ciljem da čitalac dobije »cjelovitiju i interesantniju sliku prošlosti« tih općina. Zbog toga knjiga ima »u prvom redu karakter građe«.

Knjiga je podijeljena na tri glave: I Društvene i političke prilike pred prvi svjetski rat i u toku rata; II Problemi privrednog razvoja od početka stoljeća do 1941; III Napredni pokret između dva rata.

3. *Josip I. Pleho*, Pelješac u narodnooslobodilačkoj borbi, 1972, str. 263. Autor te knjige nije po struci znanstveni radnik, historičar, ali se pri pisanju služio određenom historiografskom metodom. Pleho je i sam bio jedan od aktivnih sudionika NOB-a na području koje je predmet interesa njegove knjige, ali nije pisao tekst izrazito memoarskog karaktera. Pristupio je obuhvaćanju teme na određeni istraživački način, tj. uz pomoć građe pa i literature, dajući time drugačiji biljeg svom radu. On, prema tome, nema karakter znanstvenog djela — što i nije bila autorova pretenzija — nego ostaje u domeni povijesne publicistike. Uz to, knjiga je dobila oblik kronike s dosta preglednim i sistematičnim prikazom zbivanja na Pelješcu u vrijeme rata, tj. u razdoblju 1941—1945, a s težištem na NOB-u. Građa na osnovu koje je autor radio relativno je raznovrsna. Ponajviše se služio memoarskom građom i anketama koje su obuhvaćale pojedine sudionike NOB-a na Pelješcu. Neobjavljena arhivska građa, kojom se služio, dijeli se, s obzirom na njeno porijeklo, na nekoliko skupina: od organa i organizacija NOP-a, ustanova Nezavisne Države Hrvatske, ponešto od ustanova talijanskog okupatora. Pretežno je, kao i spomenuta memoarska građa, pohranjena u Đubrovačkom muzeju. Uzimajući u obzir sve navedene momente, za Plehinu knjigu vrijedi ocjena da je znatan prinos širem i potpunijem poznavanju NOB-a na Pelješcu, kojoj problematici se inače pridavala veoma mala pažnja u dosadašnjoj povijesnoj literaturi.

Uz predgovor i Uvod knjiga ima dvanaest poglavlja, naslovi kojih dovoljno ukazuju na sadržaj teksta i njegov slijed: I Pelješac u danima travanjskog rata 1941; II Uspostava ustaške vlasti i prve mjere terora — Dolazak Talijana na

Pelješac; III Pripreme pelješačkih komunista za oružanu borbu; IV Osnivanje Pelješačke partizanske čete; V Partizanske akcije u 1942. godini; VI Dolazak grupe Dubrovčana na Pelješac — Dalje akcije partizana Pelješa; VII Četa »Nikola Bojanović« i njene akcije; VIII Razvoj NOB-a na Pelješcu do rujna 1943; IX Razoružanje Talijana, žandara i domobrana u vrijeme kapitulacije Italije — Situacija na Šipanu i osnivanje XIII južnodalmatinske brigade; X Napuštanje Šipana i razoružanje Talijana — Napad Nijemaca na Ston, borbe s njima i povlačenje s Pelješa; XI Veza s Lastovom, razvoj borbi s Nijemcima i pogibija Iva Mordina Crnog; XII Borbe za konačno oslobođenje Pelješa i stonskog primorja. Knjiga sadrži sedam skica i kazalo imena.

Ivan Jelić

*IZDANJA CENTRA ZA HISTORIJU RADNIČKOG POKRETA
I NOR ISTRE, HRVATSKOG PRIMORJA I GORSKOG KOTARA*

U povodu pedesetogodišnjice KPJ i SKOJ-a Centar za historiju radničkog pokreta i NOR Istre, Hrvatskog primorja i Gorskog kotara, u Rijeci,¹ objavio je »Zbornik« pod naslovom: Radnički pokret Hrvatskog primorja, Gorskog kotara i Istre 1919—1941. Time je pokrenuta ujedno i povremena periodična publikacija Centra. Taj prvi svezak »Zbornika« podijeljen je u tri osnovna dijela: »Sjećanja i zapise«, »Članke i rasprave« i »Građu«. Glavninu zbornika čine prilozima u prvom dijelu, koji su raspoređeni s obzirom na tri glavna područja: Hrvatsko primorje, Gorski kotar, Istru. To su »Sjećanja i zapisi« značajnijih sudionika iz povijesti radničkog i komunističkog pokreta u tim područjima u razdoblju između dva rata, koji su, bez sumnje, »vrijedna dopuna postojećoj arhivskoj građi i literaturi«, jer su u njima autori — kako se ističe u predgovoru — »u znatnoj mjeri izvršili rekonstrukciju nekih važnijih povijesnih događaja, dali opis atmosfere u kojima su se oni zbivali i ocrtaali likove mnogih istaknutih partijskih i sindikalnih aktivista koji su u njima sudjelovali« (9). Na područje Hrvatskog primorja odnose se ovi prilozima: H. Raspor, Kratak prikaz mog revolucionarnog rada; I. Dujmić, Moja djelatnost u revolucionarnom radničkom pokretu; G. Arrigoni, Moja sjećanja na djelatnost radničkog pokreta u Rijeci; D. Diminić, Komunistički pokret u Hrvatskom primorju od 1931—1941; B. Brnabić Poldo, Djelovanje sindikalne podružnice građevinskih radnika u Sušaku od 1936. do 1940; E. Cindrić, Napredna omladina Sušaka između dva svjetska rata; J. Cuculić, Moje učešće u radu KPJ u Hrvatskom primorju; P. Gregorić, Moj partijski rad u Kraljevici; B. Petrović, Stvaranje organizacije KPJ na području Hrvatskog primorja; V. Antić, U naprednim redovima Vinodola 1931—1941; A. Franolić, Revolucionarni rad na otoku Krku u predratnom periodu; A. Perinčić, O počecima sindikalnog pokreta ugostiteljskih radnika u Rabu; I. Herenda, Razvitak radničkog pokreta u Pagu; V. Antić, Život španjolskih dobrovoljaca u koncentracionim logorima Francuske; E. Jardaš, Djelatnost jugoslavenskih iseljenika u radničkom pokretu Kanade od 1926—1939. Na područje Gorskog kotara odnose se ova sjećanja: J. Brnčić, Radnički pokret Gorskog kotara do 1941; I. Muvrin, Razvitak radničkog pokreta

¹ O radu Centra usp. prikaz u ČSP, 1/1970, 261—263.